

**Skjøtselsplan for Bogge: Hagbø, Nesset
kommune, Møre og Romsdal fylke.**

Bioreg AS Rapport 2013 : 15

BIOREG AS

Rapport 2013:15

Utførende institusjon: Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Kontaktpersoner: Finn Oldervik	ISBN-nr. 978-82-8215-244-0
Prosjektansvarlig: Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as	Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Møre og Romsdal ved Geir Moen	Dato: 31.10.2013
Referanse: Oldervik, F.G. & Folden Ø. 2013. Skjøtselsplan for Bogge; Hagbø, Nesset kommune, Møre og Romsdal Fylke. Bioreg AS rapport 2013 : 15. ISBN; 978-82-8215-244-0.		
Referat: Rapporten skildrar naturverdiar og artsmangfald for slåttemarka til gnr 29/4, Bogge; Hagbø, Nesset. Vidare gjer rapporten greie for dei skjøtselstiltaka som bør setjast i verk for å taka vare på dei biologiske verdiane som er knytt til lokaliteten.		
4 emneord: Kulturlandskap Naturtype Skjøtselsplan Slåttemark		

Figur 1. Foto; Øystein Folden © 09.08.2013. Vi ser nesten heile lokaliteten på biletet. Husa på Hagbø i bakgrunnen. Legg også merke til at vegkanten er slått, og difor inngår i lokaliteten.

Innhald

Innhald	3
Føreord	4
A. Generell del	5
Slåttemarksutformingar på Vestlandet	5
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker	6
B. Nettet; Bogge; Hagbø.	8
Kjelder	11
Litteratur:	11
Munnlege kjelder:	12
Internett:	12
Ortofoto/kart.....	12
Bilete	13
Vedlegg 1. Artsliste.....	15
Artsliste for slåttemarkskokaliteten på Bogge, Hagbø	15

Føreord

I samsvar med ei nasjonal handlingsplan for å taka vare på dei attverande slåttemarkane i Noreg vart det teke initiativ til å lage dei første skjøtselsplanane for Møre og Romsdal alt i 2010. Det er Fylkesmannen ved Geir Moen som samordnar dette arbeidet i fylket. Når det gjeld denne slåttemarkslokaliteten Bogge; Hagbø i Nettet, så er den tidlegare kartlagd. Denne vart lagd inn i Naturbase 17.09.2002 av John Bjarne Jordal. Som følgje av nye krav til skildring av naturtypelokalitetar, og den tida som har gått, var det no naudsynt å gjere ei ny naturfagleg undersøking som også gir grunnlag for ein skjøtselsplan.

Det er vår eiga undersøking som ligg til grunn for skildring og verdisetting og avgrensing, men det er også teke omsyn til skildringa i Naturbase der vi har funne dette relevant.

Nærare lokalisert ligg lokaliteten rett nord for husa på Hagbø, ovanfor fylkesveg 660. Enga ligg i ei sørvestvendt li. Skjøtselsplanen for området har som hovudoppgåve å ta vare på det opphavlege artsmangfaldet, og då ved ein skjøtselsmåte som liknar mest mogleg på den tradisjonelle, dvs. med minimal gjødsling og relativt sein slått, samanlikna med dagens siloslått. Eventuelt kan det vera aktuelt å supplera med litt haustbeite om mogleg.

Vi vil med dette få takke Fylkesmannen i Møre og Romsdal v/Geir Moen for oppdraget og for eit godt samarbeid om prosjektet. Bolette Bele ved Bioforsk får takk for faglege råd og ein grundig gjennomgang av plana. Så vil vi også rette ein takk til eigar og brukar av den aktuelle slåttemarka for velvilje og tålmod når vi har ringt og mast om opplysningar.

Tingvoll 23. oktober 2013

Mjosundet i Aure 23. oktober 2013

For Bioereg AS

Øystein Folden

Finn Gunnar Oldervik

A. Generell del

Slåttemarker er areal som vert regelmessig slått. Semi-naturleg slåttemark eller såkalla natureng, er slåttemarker som er forma gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. Dei er ofte overflatelydda, men ikkje oppdyrka og tilsådd i seinare tid, og ikkje eller svært lite gjødsla. Dei vert slått seint i sesongen. Slåttemarkene vert eller vart gjerne haustbeita og ofte også vårbeita. Korleis slåttemarkene har vore skjøtta varierer noko frå stad til stad og frå landsdel til landsdel. Slåttemarkene er urte- og grasdominerte og oftast svært artsrike. Dei kan vere opne eller tresette.

Tresette slåttemarker med styvingstre som vert hausta ved lauving er i dag svært sjeldne. Slike såkalla lauvenger vart gjerne beita om våren, slått ein gong seint om sommaren og beita om hausten. I tillegg vart greinene på trea hausta til fôr med eit tidsintervall på 5-8 år. I gammal tid spelte også myr ei viktig rolle som slåtteareal (slåttemyr). Dei fleste jordvassmyrane i Noreg har tidlegare vore slått, men myrslåtten tok i stor grad slutt for ganske lenge sidan og vart praktisert berre nokre få stader fram til slutten av 1950-åra. Nokre av slåttemyrane gror att, medan andre endrar seg mindre, her er det truleg få tydelege biologiske spor frå slåttedrifta. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrar som framleis er i hevd.

Dei ulike slåttemarkene høyrer til blant våre mest artsrike naturtypar, og er viktige også for andre organismar enn karplantar. T.d. er rundt 70 prosent av dagsommarfuglane våre knytt til open engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og fleire vadefuglar brukar strandenger (slått eller beita) som hekkeområde og rasteplassar under trekket. I tillegg har slåttemarker mykje å seia for mange truga artar av beitemarksopp. Slåttemark kan ikkje erstattast av beitemark fordi dei inneheld vegetasjons-typar og fleire artar som ikkje klarer seg i område som berre vert beita. Samanlikna med naturbeite-mark har slåttemark generelt det høgaste artsmangfaldet og dei største bestandane av fleire truga engartar. Gjennom historia har slåttemark vore, og vil framleis vere, om vi tek vare på dei, viktige "levande genbankar". I tillegg er dei berekraftige økosystem som har vore eit nøkkelement i norsk landbruk i fleire tusen år. Men driftsendringar på 1900-talet har ført til at slåttemark no er mellom våre mest truga naturtypar.

Slåttemarksutformingar på Vestlandet

Den store variasjonen i slåttemarksvegetasjonen i Noreg er enno berre delvis kartlagt. I det følgjande har vi likevel prøvd å peike på nokre utformingar av slåttemarksvegetasjon som er særeigne for Vestlandet og dermed gir fylka her eit særskilt forvaltningsansvar. Vi gjev òg døme på nokre verdifulle lokalitetar.

I Møre og Romsdal har ein svært godt oversyn over tradisjonelle slåttemarker fordi det her nyleg er gjort ei samanstilling av kunnskapen om denne naturtypen (Jordal 2007). 178 lokalitetar vert omtala i rapporten frå dette prosjektet, og slåttemarker er registrert i 29 av dei 37 kommunane i fylket. Lokalitetane finst likevel først og fremst konsentrert innan mindre geografiske område, og kommunane Stordal (22 lokalitetar, særleg i Nørdredalen), Rauma (28 lokalitetar, særleg i øvre Romsdalen), Tingvoll (19 lokalitetar, særleg i Vågbø-Holmeide) og Sunndal (16, særleg ved fjellgardane) har flest kjende lokalitetar. Frisk fattigeng, ofte med stort artsmangfald, er truleg den viktigaste vegetasjons-typen. 64 raudlisteartar er registrert i dei registrerte slåttemarkene (13 karplantar, 1 sommarfuglart og 50 soppartar).

- Ein særleg verdifull lokalitet er Skutholmen, Fræna, der det finst eit heilskapleg fiskarbondelandskap som vert skjøtta tradisjonelt og har mange gamle kulturlandskaps-element m.a. mange små 1x2-meters potetåkrar i bergskortene. Slåttemarkene vert slått med ljå. Her finst mange raudlista beitemarksopp. Staden er veglaus og kan nåast med robåt over eit 50 meter breitt sund.

- Langs Grøvvassdraget (Sunndal, utvalt for MR i 2008) og i øvre Romsdalen (Rauma) finst tørre-friske slåttemarkar med fleire tørrengsartar som *Pilosella*-artar og sjeldne soppar.
- Stordal kommune har kanskje landets største bestandar av kvitkurle som i stor grad er knytt til restar av slåttemark.
- Nordre Sunnmøre er eit kjerneområde for solblom. Meir enn 30 000 blomsterstenglar er registrert innan dette området. Dessverre er det no berre sporadisk hobby slått igjen her.

I Hordaland har m.a. Losvik (1988) studert slåttemarksvegetasjon. Fire utformingar av jordnøtteng (frisk fattigeng, jordnøttutforming) finst langs kysten her:

Jordnøttengene har ei spesifikk norsk artssamansetjing: Viktige lokalitetar er m.a. Urangsvåg, Bømlo og Gjuvsland, Varaldsøy.

I Sogn og Fjordane har miljøet rundt Ingvild Austad på Høgskulen over fleire tiår forska på og gjort ei rekke registreringar i dei tradisjonelle slåtteengene i fylket. Også i Sogn og Fjordane er det registrert fleire jordnøttenger. Kystblåstjernerdominerte slåttemarkar finst i ytre kyststrok, m.a. i Gåsvær i Solund, og lokalitetane Sandøyna, Vilnes og Hamna i Askvoll. Ein viktig slåttemarkslokalitet finst på Øvre Ormelid, ein hyllegard i Luster. Her finst tørrenger med m.a. brudespore, vanleg nattfiol og bakkesøte. Det er registrert mange slåttemarkar i Sogn og Fjordane, men fleire av registreringane er gjort for relativt lenge sidan og stoda i dag er uviss. På Grinde i Leikanger finst ei flott lauveng der både trea og enga framleis vert haldne i hevd.

I Rogaland er det registrert få slåttemarkar. I Funningsland, Hjelmeland finst ei dei få attverande solblomslokalitetane i fylket. Diverre vert den ikkje slått no.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarkar

Skjøtsel

Beste måten å skjømte ei gammal, artsrik eng på, er å følgje opp den tradisjonelle driftsforma, utan gjødsling og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noko frå stad til stad avhengig av klima og høgd over havet. Difor er det viktig å finne ut kva som har vore vanleg på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet frå gammalt av. Slått før 10. juli var svært uvanleg.

En bør nytte lett reiskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettare traktor) der det er mogleg. Graset må bakketørkast eller hesjast før det vert fjerna. I tillegg til at ein får tørt og godt høy, er bakketørkinga viktig for at frøa til engartane både skal få modne ferdig og vert liggjande att på enga når høyet vert samla saman og køyrd vekk.

Mange stadar på Vestlandet har engene i tillegg vore beita, anten vår eller haust eller begge delar. Berre beiting kan ikkje erstatte slått, men er dette einaste moglege skjømte i en periode, er storfebeiting det mest skånsame. Storfeet vel ikkje ut "godbitane" slik sauene gjer. Men beitepresset må ikkje vere for stort, og ein må rekne med noko manuell etterrydding. Der ein har tidlegblømande artar, som til dømes svartkurle, er det særleg viktig at ein unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjeld restaurering av engar som er i attgroing og utviding av eksisterande slåtteareal er det viktig å ikkje setje i gang med meir omfattande restaurering enn det ein klarar å følgje opp med skjømte i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaurerast, kan det vere lurt å ta det trinnvis over fleire sesongar. Slik vert det meir overkomeleg, og ein får erfaring med kor omfattande dei ulike tiltaka er og kor mykje ein kan vente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomførast på frosen og gjerne bar mark. Då unngår ein skadar på undervegetasjonen, og samstundes er det enklare å få ein lågast mogleg stubbe. Rydding i snø kan vere meir tungvint. Mindre buskar og oppslag kan òg ryddast om sommaren når det er tørt og mykje av biomassen er samla i blada.

I slåtteeenger som *ikkje* har vore tresette er det ikkje noko poeng i å setje att tre ved rydding, men gamle styvingstre bør få stå. Eit og anna lauvtre med fin og vid krone kan òg gjerne få stå. Alle gran/furu og framande treslag bør fjernast.

Etter hogst er det særleg viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubbar og liknande vert samla saman og brend på eigna stader, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødige oppgjødsling. Ryddeavfall som ligg spreidd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska snarveksande, konkurransesterk vegetasjon. Av same grunn er oppflising og spreining av flis i området ikkje å tilrå.

Attståande biomasse vil ta opp noko av næringa som vert frigjort frå daude røter av tre og buskar som har vert rydda bort. Dette gir ein gjødslingsverknad som lett fører til uønska nitrogenkrevjande artar (t.d. bringebær og brennesle). Gradvis opning er difor viktig. Gjødslingsverknad saman med auka ljossinnstråling fører gjerne òg til ein del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningane i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette fell normalt saman med slåttetidspunktet. Det kan likevel vere nødvendig å rydde lauvrenningar fleire gonger dei par første sesongane.

Korleis verta kvitt problemartar?

Osp spreier seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til omfattande renning. Det kan difor løne seg å ringborke osp ved å skjere eit ca. fem cm breitt band rundt treet nedanfor den nedste greina. Det er viktig at snittet er såpass djupt at all borken forsvinn, slik at transporten av næringsstoff stoppar heilt opp. Det er lettast å ringborke om våren. Etter tre somrar må dei daude trea fjernast.

Stubbar må kappast heilt ned til bakken, anten i samband med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubbar vil rotne fortare om ein skil borken frå veden med eit spett eller liknande, og deretter stappar jord i mellom. Med unntak av osp og or kan ein òg unngå renningar på denne måten. Dette kan t.d. vere aktuelt i kantar som hindrar ljossinnstråling til slåttemarka.

Problemartar som bringebær- og rosekratt, brennesle og mjødukt vil normalt forsvinne ved slått over tid. Men for å få dei bort kan det i byrjinga vere nødvendig å slå fleire gonger per sesong med ljå eller krattryddar. Felt med einstape bør slåast ned med kjepp, ikkje skjerast ned. På denne måten held bregna fram med å transportere næring frå røtene, og utarmar dermed rotsystemet sitt. Bregna bør så fjernast om hausten.

Platanlønn veks svært godt under dei rådande klimatiske tilhøva vi har i kyst- og fjordstrøk i store delar av Noreg. Ungplantane tåler å vekse i skugge, noko som gjev platanlønna fortrinn framfor mange andre treslag. Den spreier seg berre med frø som spirer tidleg på våren i store mengder. Eit felteksperiment i Flostranda naturreservat i Sogn og Fjordane (Hamre et al 2009) viste at den beste måten å verta kvitt den på er å rykke småplantane opp med rota.

Samstundes som ein set inn tiltak mot ungplantane, må ein også setje inn tiltak mot alle større tre. Mange stader står platanlønn som tuntre. Dette er ofte store og flotte tre, men dei kan bidra til betydeleg frøspreiing, og gjerne over større område. Både tuntrea og andre store tre bør hoggast som eit ledd i kampen mot spreining av arten.¹

For meir utfyllande stoff om skjøtsel, restaurering og hevd:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker er å finne på DN sine heimesider: <http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

¹ Avsnittet om platanlønn er tilføyd av Bioreg AS

B. Nettet; Bogge; Hagbø.

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)									
Navn på lokaliteten Bogge; Hagbø					Kommune Nettet			Områdenr.	
ID i Naturbase BN00022298			Registrert i felt av: Øystein Folden, Bioreg AS				Dato:09.08.2013		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) John Bjarne Jordal, 17.09.2002 Britt og Odd Wågbø, grunneigarar							Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovudnaturtype: Slåttemark D01				100 % andel			Utformingar:		
Tilleggsnaturtypar: Ingen				Svak lågurt-slåtteeng (D0115) 90% andel og svak lågurt slåttefukteng (D0119) 10% andel.					
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11) Ingen									
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):			Vegetasjonstyper:		
< 20 m	x	God	X	Slått	x	Torvtect	Svak lågurt slåtteeng D0115 90 % andel		
20 - 50 m		Svak		Beite		Brenning	Svak lågurt slåttefukteng D0119 10 % andel		
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell			
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling					
		Dårlig		Lauving					
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)									
INNLEIING John Bjarne Jordal har vore på denne lokaliteten tidlegare og det ligg føre ei skildring frå 17.09.2002. Den 09.08.2013 vart lokaliteten oppsøkt på ny og då med det føremålet å sjå korleis lokaliteten er no, og i tillegg tilpasse skildringa til dei nye kartleggingsstandardane. Det var Bioreg AS ved Øystein Folden som utførte denne siste undersøkinga. Ved dei naturfaglege undersøkingane var lokaliteten nyleg slått.									
PLASSERING OG NATURGRUNNLAG: Lokaliteten ligg sørvestvendt, rett ovanfor fylkesvegen. I aust er det meir intensivt driven eng, i båe endane er det hagar. Berggrunnen består av diorittisk til granittisk gneis, migmatitt slik som mesteparten av dette området gjer. Området ligg i boreonemoral vegetasjonssone (BN) og i klart oseanisk seksjon (O2). Lokaliteten er avgrensa i hovudsak på basis av ortofoto/kart, og er betre enn 5 m.									
NATURTYPAR, UTFORMINGAR OG VEGETASJONSTYPAR: Lokaliteten er avgrensa som slåttemark (D01). Vidare er den definert i hovudsak som svak lågurtslåtteeng (D0115) og noko svak lågurt slåttefukteng (D0119).									
ARTSMANGFALD: Av plantar vart det i 2013 påvist følgjande artar; Arve, bakkesoleie, bleikstarr, blåklokke, blåknapp, blåkoll, enghumleblom, engkvein, engsyre, firkantperikum, fuglevikke, følblom,									

grasstjerneblom, gulaks, hundegras, hundekjeks (i kanten), knappsviv, mjødur, prestekrage, ryllik, raud jonsokblom, raudkløver, raudknapp, raudsvingel, ubestemt rose, røsslyng, shetlandsaugnetrøyst, skogstorkenebb, smalkjempe, småengkall, stjernemarikåpe, stormari-mjelle, stormaure, tepperot, timotei og tiriltunge.

På vegskuldra blei det i 2013 funne spiss vokssopp. Normalt er det kjeglevokssopp som veks slik, men den var det ikkje.

Jordal nemner frå sitt besøk i 2002 eit eksemplar av grov nattfiol, og elles gode bestandar av prestekrage, småengkall og smalkjempe. Då blei det også registrert beiteraudskivesopp. Jordal seier det er eit potensiale for beitemarksopp i 2002, og det gjeld framleis.

BRUK, TILSTAND OG PÅVERKNAD:

Noverande eigar har drive sidan 1982, og det var foreldra til Britt som dreiv i perioden 1952-1982. Lokaliteten blir vårbeita med sau i fleire veker, til ei veke ut i juni. Det blir slått i slutten av juli og delvis i august.

Lokaliteten er i praksis ei vegskråning varierende frå bratt til litt slakare, men slik at det er uråd å bruke traktor. Sidan dette arealet har vore slått og framleis blir det, er det naturleg å rekne dette som slåttemark. Det seier seg nærast sjølv at mykje av lokaliteten har vore omrota seinast i samband med siste vegutvidinga (Har ikkje årstal), men det må ha vore urørte kantareal der floraen har overlevd og etterpå har denne spreidd seg innover lokaliteten. Det slakare partiet heilt i nordaust er truleg mindre påverka av veggen og vegutvidinga. Ein må vel også rekne med at det kan vere noko gjødselpåverknad frå enga oppom.

Kantslått som Statens vegvesen driv med har vore varierende, men som i 2013 har dei slått eit stykke inn i lokaliteten. Dette skjer tidleg, og dei tar ikkje med avlinga. Kantslått frå vegkanten og ned til botnen av grøfta er naturleg og greitt, men ytterlegare kantslått er svært negativt for lokaliteten.

Det går ei lågspentline gjennom lokaliteten.

FRAMANDE ARTAR:

Hundegras og timotei finst. Humle og hagesmørbutikk finst i grensa mot nord. På andre sida av veggen ved avkøyrsla finst ein førekomst av spansk kjørvel.

KULTURMINNE:

Ingen registrert.

SKJØTSEL OG OMSYN:

For å oppretthalde verdiane som slåttemark, så er det dei grunnleggande skjøtselsgrepa som skal til: Ikkje gjødsling, sprøyting eller pløying, det må vere sein slått og bakketørking eller hesjing av graset, og gjerne etterbeite om hausten. Statens vegvesen må avgrense sin kantslått til berre å omfatte vegskuldra ut til botnen av veggrøfta. (Her har Fylkesmannen ved Geir Moen sagt seg ansvarleg for å informera vegvesenet).

DEL AV HEILSKAPLEG LANDSKAP:

Lokaliteten ligg i eit jordbrukslandskap, men spora etter småskalalandbruket held på å bli viska ut. Ein skal likevel merke seg at det er ein lokalitet av naturbeitemark verdi B rett oppi bakkane på same bruket, og det finst fleire kulturmarkslokalitetar elles i bygda.

VERDIGRUNNGJEVING:

Jordal ga denne lokaliteten verdi B. Ei vurdering etter NiN-systemet gir verdi A som følgje av at det er andre verdifulle kulturmarkslokalitetar nær ved i tillegg til at lokaliteten er over eit halvt dekar. Når ein likevel held fast på verdi B, skuldast dette at det er ein smal

lokalitet med litt for mykje vårbeite og inngrep frå Statens vegvesen, og manglande funn av raudlisteartar.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtselsplan: 31.10.2013	UTFORMA AV: Øystein Folden	FIRMA: Bioreg AS		
UTM 32N 6956515 454305	Gnr/bnr. 62/1	AREAL (noverande): 0,9 da	AREAL etter evt.restaurering:-	Del av verneområde? Nei
Kontakt med grunneigar/bruker (ev /informant). Grunneigar Britt og Odd Wågbø var med på den naturfaglege registreringa 09.08.2013. Før den tid var det telefonisk kontakt med vedkomande.			Type kontakt Telefonkontakt, synfaring.	

MÅL:

Hovudmål for lokaliteten:

- Det langsiktige målet er at lokaliteten skal haldast i god hevd med årleg slått og fjerning av høy etter tørking på bakken eller eventuelt hesjing. B-verdien på lokaliteten skal oppretthaldast ved at populasjonar av ev raudlista artar av beitemarkssopp og karakterartar av kulturmarksengplantar skal haldast på dagens nivå, eller aukast. (For liste over karakterartar, sjå artslista i vedlegg 1!).
- Det er også eit mål at den typiske jamne slåttemarkstrukturen lengst nord på lokaliteten vert teke vare på.
- Slåttemarka skal liggja i eit ope landskap og kantsoner skal ikkje skuggast ut av skog og kratt.
- Slåttemarka skal ikkje gjødslast.
- Det skal ikkje nyttast tung traktorreiskap på lokaliteten. Til slått kan ein bruke tohjulsåmaskin og ljå.

Delmål for lokaliteten:

- Det bør ikkje vårbeitast fordi det kan vere ein restbestand av orkidear på lokaliteten.
- Lokaliteten bør etterbeitast om hausten, men ikkje så sterkt at det blir mykje opptrakka.

Tilstandsmål artar:

- Artsmangfaldet i slåttemarka skal oppretthaldast eller utvidast jf. artslista i vedlegg 1.
- Populasjonar av artane i lista over karakterartar skal oppretthaldast eller helst utvidast (Sjå artslista i vedlegg 1!)
- Populasjonar av eventuelle raudlisteartar av beitemarkssopp eller frå andre artsgrupper som måtte dukka opp skal oppretthaldast eller helst utvidast.

Mål for nedkjemping av problemartar/gjengroing:

- Det er viktig å passe på at ikkje spansk kjærvel som er i nabolaget kjem inn i lokaliteten.

TILTAK:

- Årleg slått ikkje før 15.07. og helst innan 15.08., bakketørk av graset minst eit par dagar, eventuelt hesjing og så fjerning av graset/høyet.
- For å unngå vårbeite på lokaliteten set ein opp straumgjerde slik at enga på oversida framleis kan vårbeitast.

<ul style="list-style-type: none"> - Spansk kjørvæl kan ein unngå å få inn i lokaliteten ved å nedkjempe den førekomsten som er på nedsida av avkøyringa. Som minimum må ein unngå at planta set frø ved å slå ho seinast når ho blomstrer. Viss ein hakkar opp så mykje som råd av rota fleire gonger, vil ein etter kvart få fjerna ho. Rotdelar og frø kan spire, og må difor takast hand om på sikker måte og brennast. Området må kontrollerast i fleire år etter at siste planta er observert. - Haustbeiting er ønskeleg. Sau er truleg einaste realistiske dyreslag, sidan andre vil trakke ned den brattaste delen. Det er naturleg at lokaliteten blir beita samtidig med enga på oversida, ved at straumgjerdet blir plassert i veggrofta. 			
AKTUELLE TILTAK: Generelle tiltak: Årleg slått ikkje før 15.07. og helst innan 15.08., bakketørk av graset eit par dagar og fjerning av høyet Flytting av straumgjerde for å hindre vårbeite Aktuelle årlege skjøtselstiltak, utover dei generelle: Luking og fjerning av spansk kjørvæl i vegkanten sør for lokaliteten	Prioritering (år) Årleg Årleg Årleg	Ant daa og kostnad/ daa 0,9 daa/ 2000 kr/år/daa 400 kr pr. år 400 kr pr år	Kontroll: (Dato)
UTSTYRSBEHOV: Tohjuls slåmaskin, ljà, høygaffel, rive, presenning			
OPPFØLGING: Skjøtelsplanen skal evalueres innan, 5 år: Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Beitemarksopp er ikkje undersøkt.			
Tilskot søkt år:		Søkt til:	
Tilskot tildelt år:		Tildelt fra:	
Skjøtelsavtale parter:			
ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksetting av skjøtelsplanen.			

Kjelder

Litteratur:

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. Ny revidert utgave av DN-håndbok 1999-13 (under revisjon).

Jordal, J. B. 2005. Kartlegging av naturtypar i Nesset kommune. Rapport J. B. Jordal nr. 6-2005. 157 s. + bilete og kart.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk.

Munnlege kjelder:

Britt og Odd Wågbø, 6460 Eidsvåg i Romsdal, Tlf. 71233542

Internett:

Dato	Nettstad
08.10.13	Miljødirektoratet, Naturbase
08.10.13	Artsdatabanken, Raudlista, Artskart og NiN

Ortofoto/kart

Figur 2. Dette ortofotoet frå Gislink viser den nye avgrensinga av den aktuelle lokaliteten avmerka med raudt. Den gamle avgrensinga er med gult. Det er også ein lokalitet lenger aust, opp i bakkane, naturbeitemark, verdi B.

Bilete

Figur 3. Foto; Øystein Folden © 09.08.2013. Biletet er tatt frå heilt sør i lokaliteten og nordover. I denne enden grenser lokaliteten til hagen på oppsida. Som ein ser er det slått heilt inn til vegkanten. Ser ein nøyare etter, så er det Statens vegvesen som har vore ein runde med kantslått, og dei slår altfor tidleg og fjernar ikkje avlinga. Dette er mykje til skade for lokaliteten.

Figur 4. Foto; Øystein Folden © 09.08.2013 Biletet er frå den nordre delen av lokaliteten. Her er skråninga noko slakare enn på resten av lokaliteten.

Figur 5. Foto; Øystein Folden © 09.08.2013. Ein mindre del nedanfor hagen blir no lagt inn i lokaliteten. Artsmangfaldet er nok ikkje like stort her som elles i lokaliteten, men arealet får same skjøtsel som resten og er difor tatt med.

Vedlegg 1. Artsliste

Karakterartar er utheva med feit skrift

Karakterartar vil i desse skjøtselsplanane seia planteartar som karakteriserer kulturmarkseng. Tidlegare vart desse artane ofte kalla naturengplantar og/eller seterartar. I mangel på noko betre viser vi til følgjande rapport: John Bjarne Jordal og Geir Gaarder: Biologiske undersøkingar i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1994. Planter og sopp i naturbeitemarkar og naturenger. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruks-avdelinga, rapport nr. 2 - 95. ISSN 0906-0363. ISBN 82-91585-01-6. Tabellen over kulturmarksengplantar (naturengplantar) hadde nok hatt behov for ein revisjon der artsutvalet vert gjort meir spesifikt for dei ulike utformingane av kulturmarkseng.

Ved å følgja denne linken kan ein lasta ned rapporten til Jordal & Gaarder frå 1995. Lista står på side 15 ff i rapporten;

<http://www.jbjordal.no/publikasjoner/MR1994.pdf>

Artsliste for slåttemarkslokaliteten på Bogge, Hagbø

Karakterartar står med feit skrift

Arve, bakkesoleie, bleikstarr, **blåklokke**, blåknapp, blåkoll, enghumbleblom, engkvein, engsyre, firkantperikum, fuglevikke, følblom, grasstjerneblom, **gulaks**, hundegras, hundekjeks, knappsiv, mjøddurt, **prestekrage**, ryllik, raud jonsokblom, raudkløver, **raudknapp**, raudsvingel, ubestemt rose, røsslyng, shetlandsaugnetrøst, skogstorkenebb, **smalkjempe**, **småengkall**, stjernemarikåpe, stormarimjelle, stormaure, tepperot, timotei og **tiriltunge**.

Veiledning til skjøtelsplanskjemaet, B- Spesiell del.

Skjema B- spesiell del er delt opp i tre hoveddeler: Søkbare egenskaper (for Naturbase), Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtelsplan) og Skjøtelsplan. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes. Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer, se DN-håndbok 13 2. utgave 2006 <http://www.dirmat.no/content.ap?thisId=500031188&language=0>

Søkbare egenskaper:

Områdenavn: Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivningsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

Områdenr.: Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.

ID i Naturbase oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.

Registrert av: (Inventør/kartlegger): Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

Tidligere registrert: Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under Kilder mot slutten av dokumentet

Naturtype: Etter DN-håndbok 13 om naturtypekart-legging. **Utforming(er):** Etter DN-håndbok 13. usikkerhet m.m. utdypes i områdebeskrivelsen. **Mosaikk:** En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper eller utforminger som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk (tilleggsnaturtyper/-utforminger, helst med prosentandeler).

Verdi: A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen.

Stedkvalitet: Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.

Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i DN-håndbok 13.

Tilstand (hevd): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.

Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Områdebeskrivelse

Områdebeskrivelse: Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype, verdi og skjøtels- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.

Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtelsplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersone beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensingen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).

Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagmark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. **Bruk:** Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall) med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For *tilstand* angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men gresset ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfting og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir supplerende opplysninger til rubrikken *hevd* ovenfor) Påvirkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (hvor de vokser avmerkes på ortofoto/kart).

Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

- Skjøtsel og hensyn: Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påvirker de naturverdiene som skal ivaretas. Konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kortere oppsummering av det som skrives i skjøtelsesplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.
- Del av helhetlig landskap: Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.
- Verdibegrunnelse (Obligatorisk): A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her. Restaureringspotensialet til lokaliteten bør inn i verdivurderinga, om (deler av) enga er i forfall.
- Merknad: Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensingen er for unøyaktig m.m..

Skjøtelsesplan

Dato skjøtelsesplan: Dato for ferdigstilt skjøtelsesplan.

Utformet av: Navn på ressursperson som har skrevet planen ev hvem som har veiledet skjøtelsesplanarbeidet.

UTM: Sett inn koordinater for midtpunkt i polygonet, **Gnr/bnr:** Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtelsesplanen gjelder for. (Kan bli mange for store lokaliteter som kystlynghei. Her kan dere få hjelp av kommunen).

Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.

Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.

Kontakt med grunneier/bruker: Det er meget viktig å holde god dialog med grunneier/ev. bruker under hele skjøtelsesplanprosessen, slik at skjøtelsesplanen blir konkret og tilpasset grunneierens behov, kapasitet og drif. Det skal dokumenteres at skjøtelsesplanskriver har hatt denne dialogen, og med hvem dialogen er ført.

Mål: Deles opp i hovedmål, delmål, ev. mål for delområder, samt tilstandsmål for enkelte arter. Rødlistearter, karakterarter, totalt antall arter. Konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling. Om området ligger innefor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtselen så skal dette beskrives her.

Aktuelle tiltak: Deles opp i: *Generelle tiltak* (med henvisning til A: generell del i skjøtelsesplanen), *Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle* dvs restaureringstiltak som er nødvendig for konkret denne lokaliteten og som ikke er beskrevet i den generelle delen. Det kan være behov for brenning, ringbarking, tidspunkt for tiltak, midlertidig plassering av kvisthauger, bekjemping av problemarter, eller spesielle *hensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.

Til sist; *Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle.* Eks spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling av høyet, bortkjøring, slått hvert år eller sjeldnere, ev før- og etterbeite, hva slags dyr, antall beitedyr, ev. tidsperioder for beiting. Lauving/styving; tidspunkt, behandling av kvister osv.

Utstyrskrav: Spesielle behov for utstyr til skjøtsel/restaurering.

Oppfølging: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtelsesplanen. Om det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke artsgrupper så nevnes dette her.

Tilskudd/skjøtelsesavtale: Gi opplysninger om det er søkt midler RMP, SMIL ev andre miljømidler, samt opplys om det foreligger skjøtelsesavtale og hvor lenge den gjelder.

Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsesplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtelsesavtaler med mer.